

MPRA

Munich Personal RePEc Archive

Conception of evaluation of the business's social responsibility

, and ,

2012

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/47490/>
MPRA Paper No. 47490, posted 10 Jun 2013 14:50 UTC

Филиппова І.Г., Сумцов В.Г.

КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Соціальна відповідальність не може бути віднесена до сфери етики, філософії або моралі, оскільки збиток, заподіяваний соціуму соціально безвідповідальною поведінкою господарюючих суб'єктів, має цілком матеріальний вираз. Соціальна відповідальність має на увазі встановлення досить жорстких обмежень процесу накопичення капіталу, що неможливе без механізмів примушення. У такому контексті має сенс вести мову тільки про інститут соціальної відповідальності як сукупність кількісних критеріїв (норм) і механізмів, що забезпечують їх дотримання. Обов'язковою умовою становлення інституту соціальної відповідальності є дієвий інститут соціального контролю.

Ключові слова: Соціальна відповідальність, соціальний контроль, фактори виробництва, інститути, суспільство, бізнес.

Постановка проблеми. Як соціальний організм, суспільство формується, розвивається і функціонує відповідно до певних принципів системності, серед яких принципи цілісності, розвитку і кінцевої мети є базовими, оскільки дотримання цих принципів гарантує сам факт існування соціуму як динамічної нерівноважної системи активних елементів. Тоді індивідуалізм як принцип соціальної дії повинен бути обмежений інституціональними рамками; тут вже виникає необхідність в такому зв'язуючому принципі, як соціальна відповідальність, який буде розглянутий далі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми самоорганізації сучасного суспільства розглядалися і розглядаються багатьма видатними ученими. Проте в науковій літературі соціальна відповідальність відноситься переважно до області корпоративної філософії або етики [1, 2, 3, 4, 6, 7, 8], що виключає можливість точної оцінки її рівня для конкретної організації. Таким чином, соціальна відповідальність є не обов'язковим до дотримання принципом, а рекомендованою моделлю поведінки.

Проте соціальна відповідальність не може розглядатися як стандарт (SA 8000¹, ISO 26000²) до тих пір, поки не визначені чіткі вимірні критерії, на підставі яких можна судити про ступінь відповідності поведінки організації (суб'єкта) стандарту. Але найголовніше – забезпечення виконання стандарту і дотримання сформульованим в ньому принципам. Саме поняття «відповідальність» має на увазі систему заходів, вживаних до «порушників», рівно як і персоніфікацію другої сторони відповідальності. Термін «зацікавлені сторони», використаний в ISO 26000, має на увазі множинність і змінний склад суб'єктів; проте соціальна відповідальність має сенс тоді і тільки тоді, коли йдеться про соціум як ту єдину і незмінну «зацікавлену сторону», перед якою відповідальний будь-який громадянин і кожна організація.

Перш ніж декларувати які б те ні було принципи і стандарти, необхідно чітко сформулювати мету їх створення, або мету, яка повинна бути досягнута за

¹ Social Accountability 8000 (Соціальна відповідальність 8000) – стандарт для оцінки соціальних аспектів систем управління, створений компанією Social Accountability International. У основі – Всесвітня декларація прав людини, ряд конвенцій Міжнародної організації праці, Конвенція Організації Об'єднаних Націй з прав дитини

² http://www.consumerinfo.org.ua/upload/iblock/940/ISO_CD_26000_Russian_translation.pdf

Опублікований 28 жовтня 2010 р.

умови їх дотримання. По формулюванню, приведеному в ISO 26000, «Метою соціальної відповідальності є сприяння стійкому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства» [С. 6]. На наш погляд, добробут суспільства як мета не може бути «включено» в «стійкий розвиток», оскільки метою самого розвитку має бути добробут суспільства, бо при іншому розумінні мети цей розвиток вже не буде прогресом. Отже, в коректнішому формулюванні метою є соціальний прогрес, що має на увазі і екологічну безпеку, і зростання добробуту суспільства, і збільшення творчого потенціалу як окремих суб'єктів, так і суспільства в цілому.

Чітке визначення змісту поняття «соціальна відповідальність» потребує системи вимірюваних параметрів, а не розпливчатих формулювань про «верховенство Закону», оскільки маневрування в рамках існуючих законодавчих обмежень – досить звичне заняття для великих корпорацій, не говорячи вже про лобювання тих або інших законопроектів.

Принципи соціальної відповідальності, сформульовані в ISO 26000, через свою узагальненість не тільки не дають можливості оцінити її рівень для окремої організації, але і змішують поняття відповідальності і контролю (принцип підзвітності явно відноситься до останнього). Принцип прозорості відноситься швидше до необхідних умов реалізації (втілення) соціальної відповідальності, оскільки сама по собі прозорість не забезпечує соціальний прогрес.

Можна сказати, що вся праця творців полягає в спробі примирити інститут приватної власності з його повною протилежністю – інститутом соціальної відповідальності; при цьому інтереси суспільства розглядаються як вторинні, а даний стандарт можна розглядати як керівництво по збільшенню прибутку. Хочеться нагадати, що соціальна відповідальність – це, в першу чергу, домінування інтересів соціуму над інтересами індивіда, тобто готовність до певних витрат, або економічно недоцільній поведінці, що суперечить принципу максимізації прибутку. Система розподілу доходу в сучасній економіці сама по собі є «соціально безвідповідальною», і, не міняючи цю систему, неможливо досягти «етичності» поведінки господарюючих суб'єктів.

Мета статті (або постановка задачі). Метою статті є уточнення суті і змісту поняття «соціальна відповідальність бізнесу», формулювання загальної концепції оцінки та визначення системи індикаторів її рівня.

Матеріали і результати досліджень. На наш погляд, соціальна відповідальність повинна розглядатися в системі координат, розкриваючої суть взаємостосунків суб'єктів і суспільства (рис. 1); цю систему, на наш погляд, утворюють національні чинники виробництва. На схемі рис. 1 ΔL – динаміка трудового потенціалу суспільства, ΔK – динаміка обсягів продуктивного капіталу.

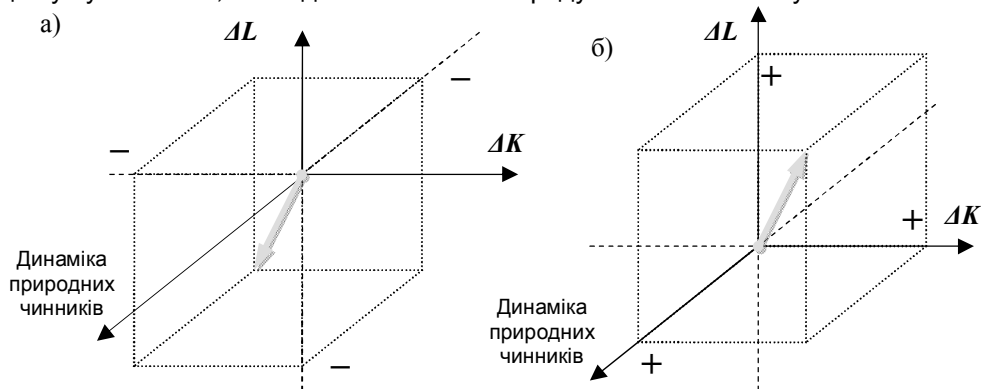

Рис. 1. Варіанти соціальної відповідальності бізнесу в системі координат національних факторів (а – повна безвідповідальність; б – повна відповідальність)

Фактично йдеться про соціальну відповідальність персоніфікованого капіталу, яка виявляється не тільки в його впливі на динаміку невироблених чинників, але і в динаміці питомої ваги продуктивного капіталу в його загальному обсязі. Звідси витікає, що соціальна відповідальність є цілком вимірюваним параметром функціонування капіталу, і її оцінка пов'язана з оцінкою структури і обсягу інвестицій. Результат інвестицій виражається в поліпшенні умов праці, підвищенні її продуктивності, в зростанні рівня оплати праці, а так само в зниженні шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, якщо таке має місце (рис. 2).

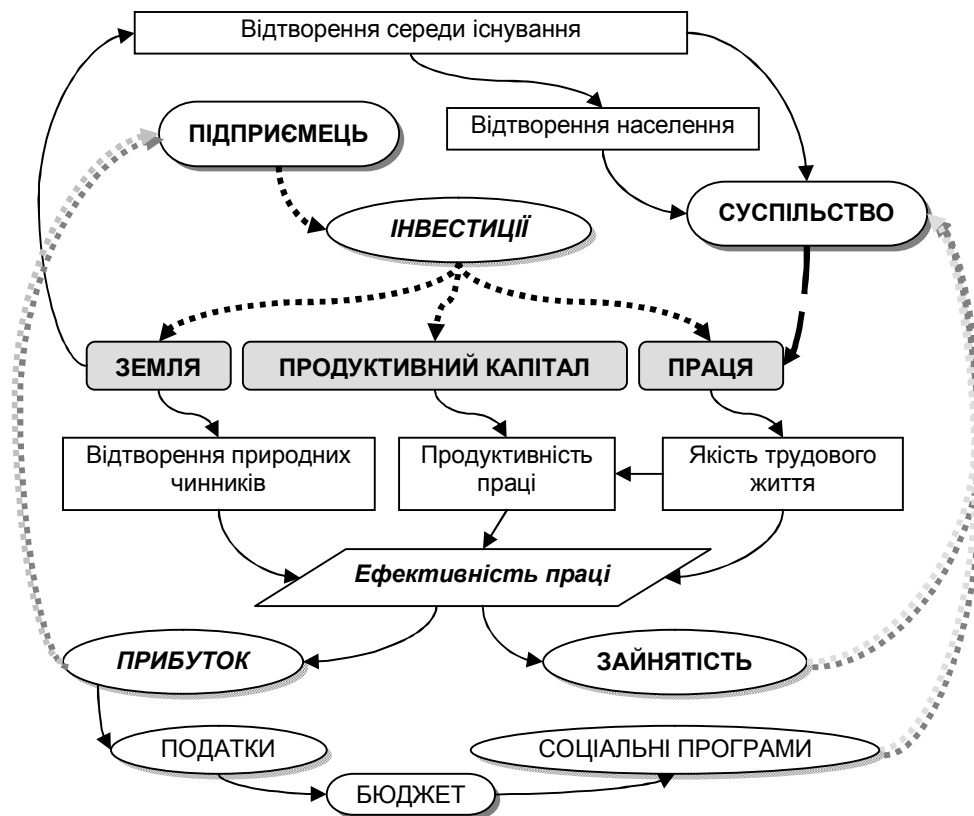

Рис. 2. Експлікація взаємодії підприємця і суспільства через національні чинники виробництва

В першу чергу, інвестиції повинні забезпечувати зростання продуктивності праці. Це означає, що ступінь зносу основних засобів може розглядатися як індикатор рівня соціальної безвідповідальності бізнесу, ілюстрацією чого є ситуація в Україні³, відображена на рис. 1–а: відбувається скорочення обсягів продуктивного капіталу (рис. 3), зниження трудового потенціалу [10] і виснаження природних чинників [5].

³ В умовах зростання ступеня зносу основних засобів в Україні обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на початок 2011 р. оцінюється сумою 6871,1 млн. дол., при цьому 92,3% з них направлено на Кіпр. Обсяг «інвестицій» з України на Кіпр на 1 липня 2011 р. склав 6 389,3 млн. дол., а «зворотний потік» – 11619,6 млн. дол., проте з них тільки 3 150,9 млн. дол. – в промисловість; при цьому обсяг інвестицій у фінансову сферу – 2203,6 млн. дол. та 2102,7 млн. дол. – в сферу операцій з нерухомістю.

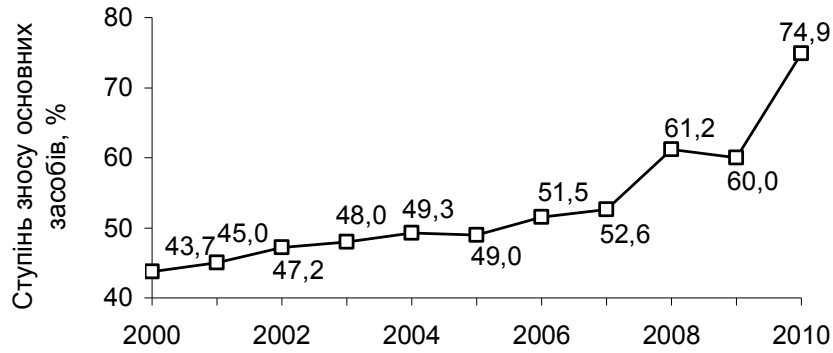

Рис. 3. Динаміка зносу основних засобів за даними Держкомстату України

Розглянемо частку інвестицій в основний капітал в обсязі реалізованої продукції в окремих секторах економіки України в 2010 році (рис. 4, розмір міхурів) в системі координат, де вісь X – питома вага сектору в сукупному обсязі реалізованої продукції, а вісь Y – ступінь зношеності основних засобів.

Помітна незбалансованість цих параметрів: у промисловості, на яку доводиться найбільша частина сукупного обсягу реалізованої продукції, спостерігається менша інвестиційна активність, ніж у сфері операцій з нерухомістю; в той же час ступінь зносу основних фондів в промисловості має вище значення. Водночас інвестиційна активність корелює з питомою вагою витрат на оплату праці в операційних витратах (рис. 5), що цілком логічне.

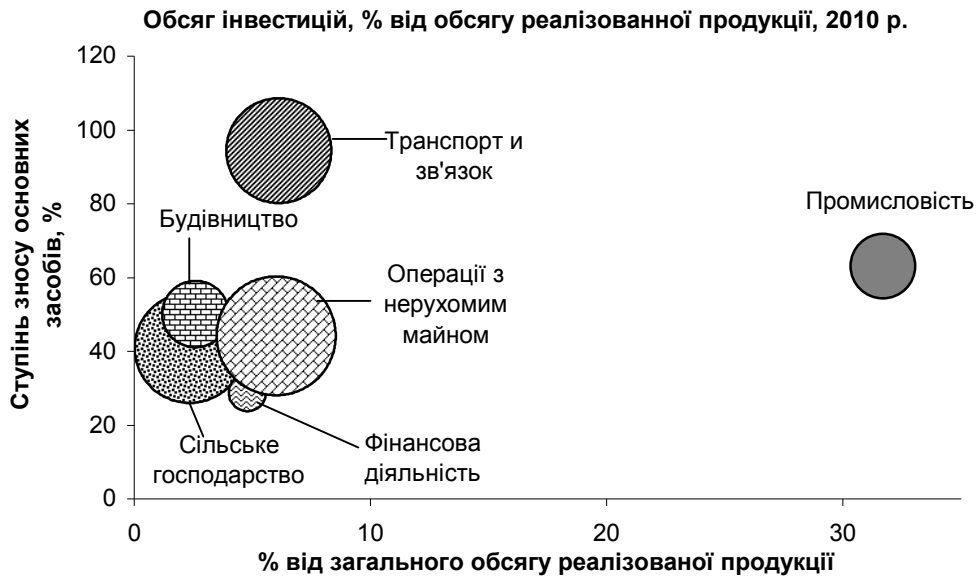

Рис. 4. Питома вага інвестицій в основний капітал в обсязі реалізації продукції (розмір міхурів) за даними Держкомстату України

Відтворення і розвиток такого фактору, як праця – унікального джерела доданої вартості – випадає з поля зору не тільки представників приватного сектора, але і сектору державного управління в Україні.

Тільки законодавче оформлення інституту соціального контролю може вимусити індивідів, що максимізують власну вигоду, зважати на наслідки їх дія-

льності для суспільства в цілому. Це означає, що необхідно не тільки чітко сформулювати критерії, на підставі яких можна буде оцінювати рівень їх соціальної відповідальності, але і створити механізми, забезпечуючі дотримання встановлених норм.

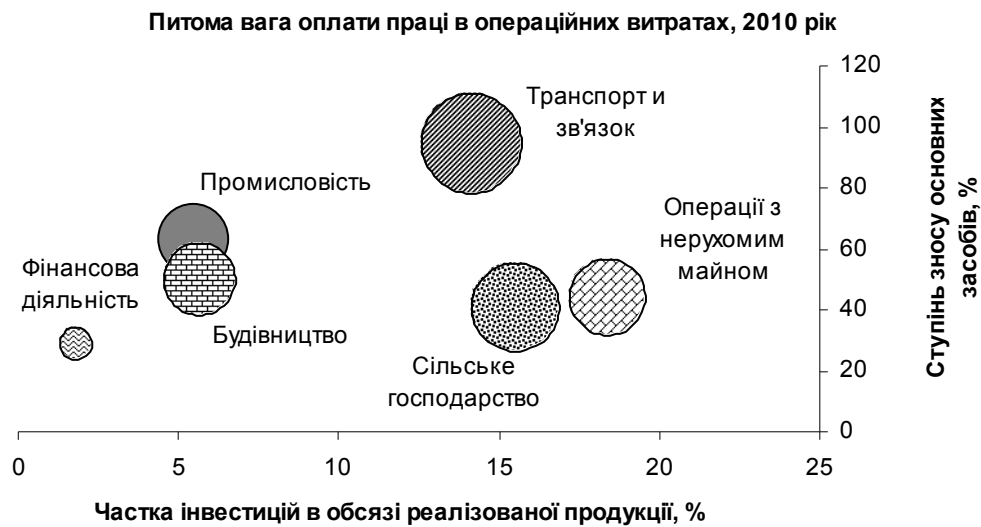

Рис. 5. Питома вага витрат на оплату праці в операційних витратах (розмір міхурів) у 2010 році за даними Держкомстату України

Зокрема, одним з можливих варіантів законодавчого оформлення інституту соціальної відповідальності може бути Закон про ефективного власника, що має на увазі примусове припинення діяльності з передачею прав управління власністю у разі порушення критеріїв соціально ефективного господарюючого суб'єкта. До сукупності критеріїв ефективності власника повинні бути віднесені: а) умови відтворення природних факторів і людського потенціалу, забезпечувані даним суб'єктом в процесі його діяльності; б) ефективність їх використання. При цьому ефективність використання має на увазі не одержаний прибуток, а продуктивність факторів виробництва як результат інвестицій. При цьому співвідношення прибуток / інвестиції повинне відповідати певному критерію оптимальності.

Схема на рис. 6 відображає загальний алгоритм оцінки ефективності господарюючого суб'єкта. У даній схемі відсутні сплачені податки, оскільки представляється некоректним оцінювати ефективність суб'єкта по сумах податкових відрахувань. Очевидно, що зростаючі витрати на оплату праці і забезпечення екологічної безпеки негативно відобразатимуться на базі оподаткування; суспільні ж організації взагалі є неприбутковими в Україні.

Таким чином, соціальна ефективність господарюючого суб'єкта визначається «чистим» доходом (з урахуванням прямих і альтернативних витрат суспільства) в економічному і неекономічному виразі, який одержує соціум в результаті залучення ресурсів в процес суспільного виробництва.

Найважливішим результатом оцінки використання трудових ресурсів є показник ефективності зайнятості, який, взагалі кажучи, є комплексним вже внаслідок того, що економічний і соціальний аспекти ефективності оцінюються в різних «системах координат». Якщо економічний аспект ефективності зайнятості оцінюється за доданою вартістю, тобто фактично характеризується середньомісячною продуктивністю праці, то соціальний – рівнем задоволеності працівників якістю трудового життя. Тут слід взяти до уваги суб'єктивізм і відносність таких оцінок:

задоволеність працівника умовами і оплатою праці, соціальними чинниками (відносинами), соціальною мобільністю і можливостями розвитку, з одного боку, залежить від індивідуальних особливостей особи, а з другого боку – від результатів зіставлень з умовами в інших організаціях. Це означає, що в значній мірі рівень задоволеності працівників якістю трудового життя буде відносним, залежним від системи індивідуальних критеріїв, яка, у свою чергу, залежить від широти їх професійних зв'язків і ступеня інформованості. Для оцінки економічного аспекту можна використовувати коефіцієнт робочого часу в поєднанні з погодинною ставкою оплати праці, а можна – фактичний місячний зарібок одного працівника. Проте в першому випадку стає можливим конкретизувати причину неефективності (неповне завантаження при нормальній погодинній ставці або повне завантаження при низькій погодинній ставці).

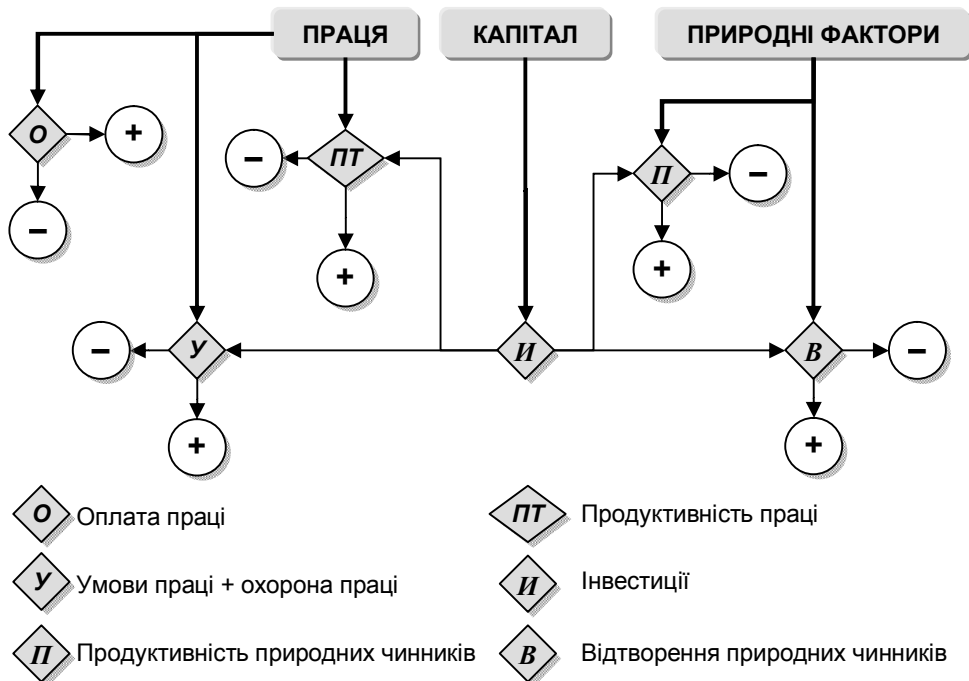

Рис. 6. Схема оцінки соціальної відповідальності господарюючого суб'єкта

З погляду оцінки ефективності використання природних чинників представляє інтерес Глобальний індекс інновацій, який включає компанії по всьому світу, чиї інноваційні технології і послуги зосереджені на генерації і використуванні чистих джерел енергії, енергозбереженні і ефективності, просуванні відновлюваних джерел енергії⁴.

Таким чином, необхідною умовою забезпечення певного рівня соціальної відповідальності бізнесу є формування інституту соціального контролю, механізм якого виконує функції моніторингу структури інвестицій й ступеню зносу основних фондів, а також аналізу співвідношення продуктивних⁵ інвестицій (див. рис. 2) з прибутком.

⁴ Режим доступу: <http://www.nexindex.com/>

⁵ Продуктивні інвестиції сприяють зростанню виробничого потенціалу суспільства та накопиченню соціального капіталу

Висновки. Соціальна відповідальність не може бути віднесена до сфери етики, філософії або моралі, оскільки збиток, заподіюваний соціуму соціально безвідповідальною поведінкою господарюючих суб'єктів, має цілком матеріалізований вираз. Соціальна відповідальність має на увазі встановлення досить жорстких обмежень процесу накопичення капіталу, що неможливе при відсутності механізмів примушення. У такому контексті має сенс вести мову тільки про інститут соціальної відповідальності як сукупність кількісних критеріїв (норм) і механізмів, що забезпечують їх дотримання. Обов'язковою умовою становлення інституту соціальної відповідальності є дієвий інститут соціального контролю.

Подальші дослідження в цьому напрямі можуть бути присвячені уточненню суті соціальної відповідальності держави з погляду результативності її діяльності в плані забезпечення умов формування і функціонування інститутів соціальної відповідальності і соціального контролю.

Література

1. Балацкий Е. Социальные инвестиции компаний: закономерности и парадоксы / Е. Балацкий // «Экономист». — 2005. — № 1. — С. 64–80.
2. Корпоративная социальная ответственность. Экспертная оценка и практика в Украине. — К.: ТЭФ ОЛБИ, 2008. — 160 с.
3. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства : пер. з англ. / Ф. Котлер, Н. Лі. — К.: Стандарт, 2005. — 302 с.
4. Лазоренко О.К. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: експертна думка / О.К. Лазоренко. — Стило, 2007. — 152 с.
5. Моложанова Е. Г. Показатели опасности содержания пестицидов в почве [Электронный ресурс] / Е. Г. Моложанова // Збірка тез допов. наук.-практ. конференції. — [вип. 2]. — К. : Інститут екології та токсикології ім. Л.І. Медведя, 1999. — Режим доступу: <http://www.health.gov.ua/Publ/conf.nsf/dzbors3/148370412>. — Дата доступу: груд. 2009. — Назва з екрана.
6. Нехода Е.В. Влияние социальной ответственности бизнеса на развитие трудовых отношений / Е.В. Нехода // «Экономист». — 2008. — № 1. — С. 64–80.
7. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. — М.: «Экономика», 1997. — 230 с.
8. Рамазанов А. Концепция корпоративной социальной ответственности / А. Рамазанов // Проблемы теории и практики управления. — 2007. — № 12. — С. 38–46.
9. Филиппова І.Г. Інституціональна пастка: моделювання ринку праці в Україні / Филиппова І.Г., Балахнін Г.С. // Формування ринкової економіки: збірник наукових праць. — Спец. випуск: у 3 т. — Т. 3. — К.: КНЕУ, 2010. — С. 369–377.
10. Шумська С.С. Національне багатство: методологічні підходи та оцінки по Україні // Економічна теорія. — № 4. — 2006. — С. 62–76.

Филиппова И.Г., Сумцов В.Г. Концепция оценки социальной ответственности бизнеса.

Социальная ответственность не может быть отнесена к сфере этики, философии или морали, поскольку ущерб, причиняемый социуму социально безответственным поведением хозяйствующих субъектов, имеет вполне материальное выражение. Социальная ответственность подразумевает установление достаточно жестких ограничений процесса накопления капитала, что невозможно без механизмов принуждения. В таком контексте имеет смысл вести речь только об институте социальной ответственности как совокупности количественных критериев (норм) и механизмов, обеспечивающих их соблюдение. Обязательным условием становления института социальной ответственности является действенный институт социального контроля.

Ключевые слова: Социальная ответственность, социальный контроль, факторы производства, институты, общество, бизнес.

Filippova I., Sumcov V. Conception of evaluation of the business's social responsibility.

Social responsibility is not only the sphere of ethics, philosophy or moral, because the harm caused by the socially irresponsible conduct has fully material expression. Social responsibility implies hard limitations of process of stock accumulation, that is impossible without the mechanisms of compulsion. In such context only the institute of social responsibility makes sense as the aggregate of quantitative criteria (norms) and mechanisms providing their observance. The effective institute of social control is the obligatory condition of forming the institute of social responsibility.

Keywords: Social responsibility, social control, factors of production, institutes, society, business.

Филиппова І.Г. – к.е.н., доцент кафедри управління персоналом і економічної теорії СХУ ім. В. Даля.

Сумцов В.Г. – к.е.н., доц.; завидуючий каф. управління персоналом і економічної теорії СХУ ім. В. Даля.

Поступило до редакції __.__.2012

Рецензент: Прізвище І.П., докт. екон. наук, докт. техн. наук, проф. Рамазанов С.К.